

Kulturní války v Evropě: Kde se lidé neshodnou na morálních otázkách a proč

Tadeáš Celý

MUNI

Reporty o politické polarizaci

Ve veřejném prostoru se občas mluví o vypuknutí tzv. "kulturních válek", které se týkají konfliktu na tématech, na nichž nikdo nemá přímý (ekonomický) zájem. Stále však plně nechápeme, proč jsou některé evropské společnosti v těchto otázkách rozděleny, zatímco jiné nikoliv. V tomto novém výzkumu nachází, kořeny těchto rozdílů v historické divergenci zakořeněné v náboženských kulturách.

Termín "kulturní války" (*Kulturkampf*) byl poprvé použit a proslaven Otto von Bismarckem, který jím popisoval boj o vliv mezi novým Německým státem a katolickou církví (1871–1878). Tehdy byly v popředí témata jako školství, civilní sňatky, a ale i okrajovější otázky, jako přípustnost kremace. Dnes stále slyšíme o kulturních válkách, od zásahů práv LGBTQ+ v Madridu po debaty o přísných zákonech o potratech v Polsku. Taková témata někdy prosazují kandidáti, jako Éric Zemmour ve Francii, kteří využívají rozdělené veřejné mínění a podněcují ještě více intenzivní konflikty. Tyto konflikty se však objevují v některých kontextech více než v jiných. Otázkou zůstává: ve kterých zemích je veřejné mínění rozděleno na morální otázky ve srovnání s jinými otázkami blíže osobním zájmům, jako jsou nejrůznější ekonomické záležitosti?

Přístup k polarizaci veřejného mínění Když hovořím o polarizaci veřejného mínění, mám na mysli míru, do jaké lze nesouhlas nad jednotlivými politickými otázkami shrnout do jediné ideologické dimenze konfliktu. Spíše než o extrémnost názorů na jednotlivá témata jde tedy o shlukování názorů do protichůdných táborů napříč podobnými (zde morálními či ekonomickými) tématy. Tento přístup je robustnější a méně citlivý na časté změny v politických programech. Dále se zaměřuji také na vazby mezi názory a ideologickými identitami. Konkrétně jde o to, jestli se lidé s polarizovanými názory vnímají jako "pravcoví" či "levicovní". Míra polarizace jsou vypočítány jako průměrná korelace mezi dvěma podobnými názorovými vektory (např. názory na dvě morální otázky) v kontextu konkrétní země. Nejdříve vypočítávám tyto korelace pro všechny páry postojů (či jednotlivými postoji s vektorem ideologických identit) v určité zemi. V druhém kroku modeluji průměry napříč typy problémů (morální, ekonomické) pro jednotlivé země a roky sběru dotazníků (1990, 1999, 2008, 2017). Přehled pro každou zemi lze najít ve dvou grafech. **Graf 2** shrnuje shlukování postojů napříč otázkami a **Graf 3** propojování postojů s ideologickými identitami.

Jak se předmět nesouhlasu liší napříč Evropou?

Pomocí dat z průzkumů *European Values Study* se zaměřuji na to, jak se nesouhlas v názorech liší napříč evropskými zeměmi (1990–2017). Argument teorie postmaterialismu, založený na relativních potřebách argumentu ekonomického nedostatku, predikuje, že rozdíly

vznikají mezi méně rozvinutými a více rozvinutými zeměmi. Naproti tomu teze o důsledcích historického střetu mezi církví a státem se zaměřuje na konflikty v otázkách sekularizace veřejného prostoru, které byly obzvláště výrazné v katolických zemích a prakticky chyběly v převážně protestantských zemích. Tyto konflikty přetrvávají v politických přesvědčeních a vnímání jako součást náboženských kultur v jednotlivých zemích a ovlivňují i nereligiózní lidi, jak mé zjištění naznačují. Spíše než o konflikt mezi věřícími a nevěřícími jde o odlišné důrazy v zemích, kde hrály roli katolické a protestantské instituce. Celkově jsem v evropských zemích našel právě takové hluboké otisky náboženských kultur.

Klíčová zjištění

- **Veřejné mínění v otázkách morálky** je v katolických zemích více propojeno než v protestantských zemích, přičemž propojení napříč otázkami je o 40 % vyšší a propojení s ideologickými identitami je o 90 % vyšší.
- **U ekonomických otázek** je vzorec opačný: v katolických zemích je sladění otázek o 50 % nižší a sladění ideologických identit o 70 % nižší.
- **Mizící rozdíl mezi Východem a Západem:** Vyspělejší země byly v roce 1990 v otázkách morálky o něco více sladěny než méně rozvinuté země; avšak v roce 2017 jsou tyto země v těchto otázkách o něco méně sladěny.

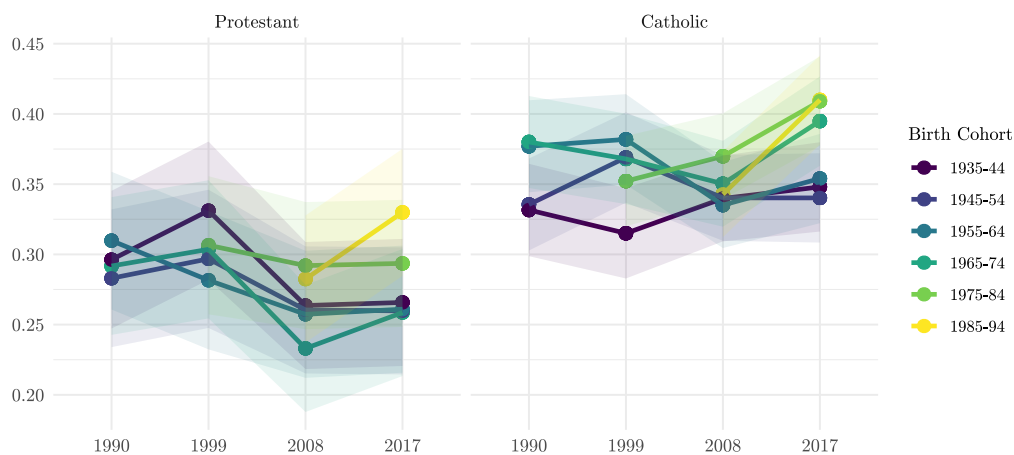
Současný vzorec nelze vysvětlit rozdíly ve ekonomickém rozvoji; místo toho odpovídá rozdílu mezi katolickými a protestantskými náboženskými tradicemi. Například posuďte kontrast mezi katolickým Polskem nebo Rakouskem a převážně agnostickou Českou republikou nebo Německem, které má smíšené (protestantské i katolické) náboženské tradice. Celkově jsou katolické země ve východní, jižní a (v menší míře) západní Evropě více rozdělené na morálních otázkách. Naopak veřejné mínění na tato témata ve skandinávských zemích, Dánsku či Islandu, je více roztržštěné, přičemž na ekonomických otázkách se názory shlukují výrazněji. Tento vzorec jsem vizualizoval agregovanými výsledky napříč studovanými obdobími v mapách, vše je ukázáno v **Grafu 4**.

Dále se zabývám otázkou, zda sekularizace a nárůst nábožensky neafliovaných respondentů mohou tyto rozdíly oslabovat v průběhu času. V mnoha zemích se objevuje trend, kdy zejména mladší lidé se nyní stále méně a méně hlásí k náboženskému přesvědčení. I když můj argument nezávisí na religiozitě jednotlivce, může jít o hloubější kulturní trend. Zabývám se proto i rozdíly napříč kohortami v různých kontextech. Určitě shrnutí lze nalézt v **Grafu 1**. Graf vychází z víceúrovňových regresních modelů, kde variují průsečíky (země) a trendy (čas). V článku poskytuji mnohem podrobnější popis tohoto argumentu a popisují polarizaci v jednotlivých zemích a její změnu v průběhu času.

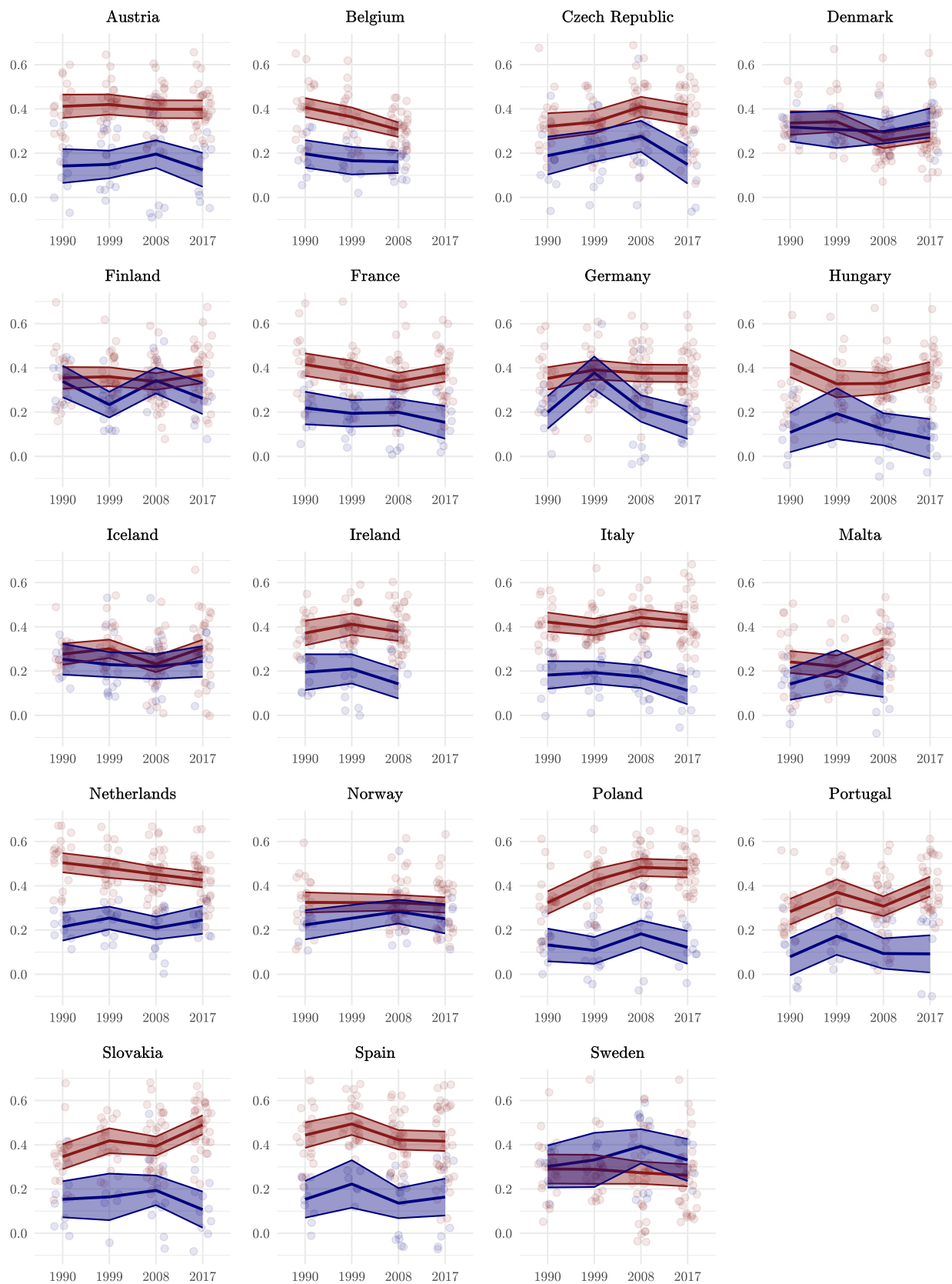
Kdy na těchto rozdílech záleží?

Jak jsem ukázal, existují značné rozdíly v tématech, na nichž se v různých zemích neshodneme. Někteří se však mohou ptát, proč nevidíme významný konflikt na morálních tématech ve všech katolických zemích. Veřejný nesouhlas v otázkách morálky je nutnou, ale ne postačující podmínkou pro vznik kulturních válek. Ačkoli může být široká veřejnost v postojích rozdělená, může být této problematice věnována jen omezená pozornost. Pozornost je další zásadní podmínkou. Narativy kulturních válek se mohou dokonce objevit tam, kde

veřejnost není hluboce názorově polarizována, přesto určité subpopulace cítí tyto otázky velmi silně (jako v Maďarsku). Naopak může být tento konflikt nepřítomný v některých katolických zemích západní Evropy, kde politické vedení přes postojové rozdíly v kulturních otázkách nevyužívá tato témata. Nicméně, jak v článku ukazují, společnosti s katolickými náboženskými tradicemi mají zvláště vhodný kontext pro takové využití morálních otázek k politickému boji.

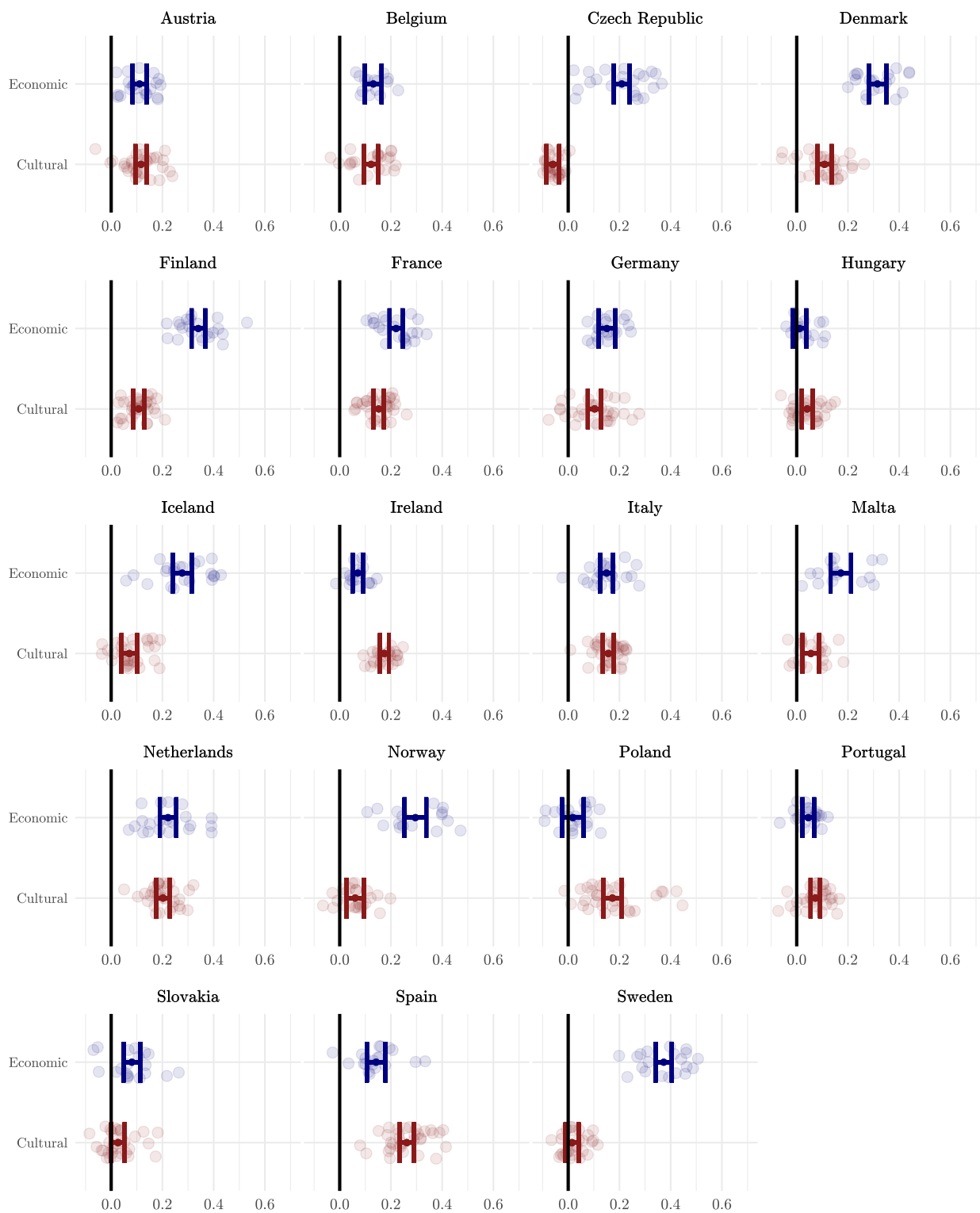

Graf 1: Polarizace napříč náboženskými kontexty a kohortami

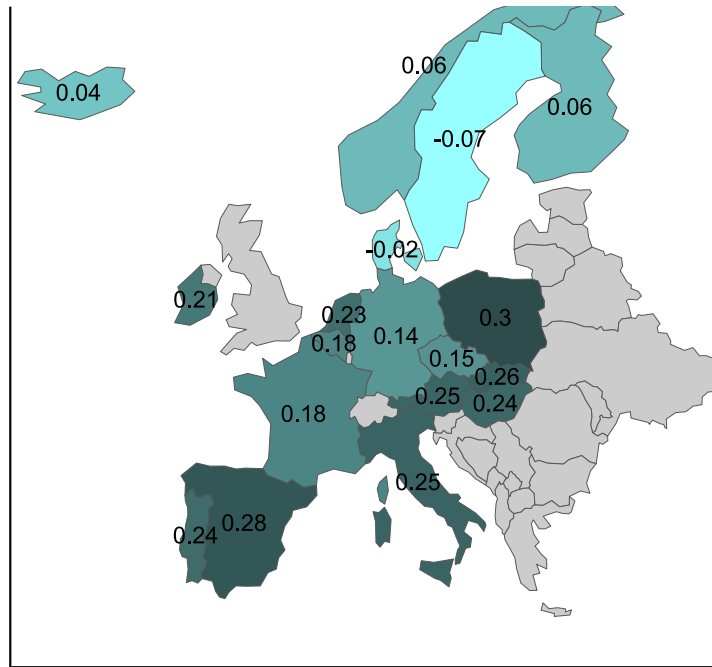

Graf 2: Propojení postojů napříč otázkami pro jednotlivé země

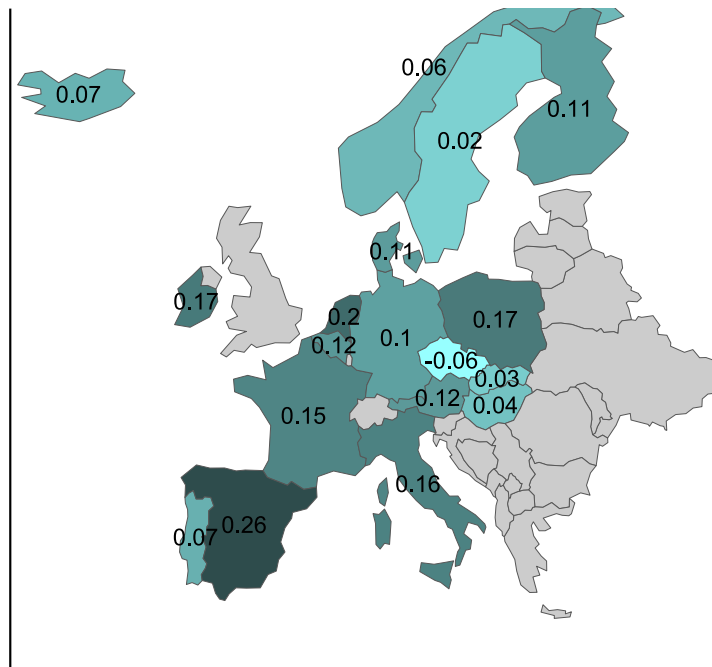
Poznámka: Země jsou seřazeny abecedně. Morální otázky jsou znázorněny červeně a ekonomické otázky modře.

Graf 3: Propojení postojů napříč otázkami s ideologickou identitou pro jednotlivé země
 Poznámka: Země jsou seřazeny abecedně. Morální otázky jsou znázorněny červeně a ekonomické otázky modře.

(a) Issue alignment (1990-2017):
Polarization on Morality - Economic Issues

(b) Ideological Identity Alignment (1990-2017):
Morality Issues

Graf 4: Public Opinion Polarization Across Countries